

„A SZÉPNEK EZ A SORSA...”

Az őszi kertben Pusztá Sándornál

(– Mit írjak a levelezőlapra?)

– Elég, ha így címezed: Pusztá Sándor, Leányfalu. Ha még pontosabb akarsz lenni, ird rá: Plébánia.)

*

– Credóm című verse három sorból áll, csupa nagybetűvel: „HISZEK / EGY / ŐSZBEN”. Ezek szerint az őszi kert, az őszi virágok állnak legközelebb a szívéhez?

– Az őszben születtem, októberben. Nincs ennél csodálatosabb paletta. Az ősz a teljesség és a nagyság. Aki azt hiszi, hogy az elmúlás, téved. Csak a levelekbe költözik a nyár...

– Amikor először jártam itt Leányfalon, mindjárt bevezetett a belső szobába, megmutatta a nagyfejű napraforgókat a vázában, és hozzátette: „Ezek szebbek, mint Van Gogh-éi”.

– A mienk világosabb, mint az övé, és szebb a belseje. Választékosabbak a tányér körül elhelyezkedő levelek. Gótikusabbak. A napraforgó a virágok Prométheusza. Oda van láncolva a földhöz, pedig úgy menne, vinné magával a földet.

– Mi a véleménye Renoir „tételéről”: „A virág tisztítja a szemet”.

– A szépség csiszol, megtisztít, látni enged. Minél tisztább valakinek a szeme, annál több szépséget vesz észre. De nem ez Renoir legizgalmasabb mondata a virágokról, hanem egy tette. Röviddel halála előtt az öreg festő végrendelet-szerű vallomását olvashatunk Jean Renoir *Apám Renoir* című könyvében: „1916 elején pilóta voltam egy felderítő rajnál – írja a szerző.

– A hely, ahol a hangárunk volt Champagneban, és kivált az erős, friss levegő Essoyes-ra emlékeztetett. Eszembe jutott a nagy kirándulás Ricey szőlőhegyeibe, amikor apám olyan jóízűen itta a vörösbort. Éppen akkor hozták a postát. Nekem is volt egy levelem Cagnes-ból, a nagy Lujza címezte. A levelben apám, reszketeg betűvel, ennyit írt: »Ez a tiéd. Renoir.« És a borítékban egy szál ibolya, amit kertünkben, az olajfák alatt szedtek.” Renoirról mindig azt tartották, hogy a rózsák festője. Az *Evezősök ebédje* című festményén nincs átmenet virág és kalap

A szerző riportját 1981 őszén tett látogatásakor készítette.

között, mintha az egész egy óriási rózsá lenne. És mégis, lám, a kedvenc nem a rózsá, hanem az ibolya! És ezt elhíhetjük, mert ezt a fiút szerette a légjobban.

– Pusztá Sándornak melyik a kedvenc virága?

– Rajongok a paeoniáért. Olyan, mint a madár; elegáns, arisztokrata a virágok között. Sajátos egyéniség. A másik kedvencem a vadzsálya. Tele van vele a Duna-part. Szerény, de roppant illatos. Hűséges marad ahhoz, aki elkíséri vándorlásában. Színes hírfejeket írtam a háború előtti lapokba. Az egyik a vadzsályáról szólt. Amikor Dorogi Zsigmond, a rádió szerkesztője megkért, hogy a *Költők albuma* és az *Írói arcképek* elé írjak bevezetőt, a verbénáról vallottam. Sit verbenia verbis – mondja a latin, legyen meg a szavak kegye; én így alakítottam át a mondatot: sit venia verbis – legyenek illatosak a szobák... Ismered a magyar kártyát? Nos, emlékszel, a makk ászon látható a kezét melegítő alak. Hát a salvia pontosan ilyen virág. Odatartjuk fölé a kezünket, s ő melegíti a világot, amikor didergünk. Bírja a ködöt, és még a november elejét is, csak aztán hal meg...

Egy újabb csoport: rozmaryn, ibolya, ciklámen. Jól figyelj ide: a vadciklámen az igazi, a többi csinált. Magányos, nagy csoda, védett. Illatosabb virágot nem ismerek. Augusztus elején jelenik meg, Erdélyben is szeretik, ott boroszlán a neve. Kis füles, lila virág. Folytatom: bazsarózsa, labdarózsa, georgina. A georginához régi emlékem fűződik. A katonáknak szedtük a 14-es háborúban, akik aztán a sapkájukhoz tűzték. Százhalombattán vonultak át a katonavonatok, édesapám ott volt állomásfőnök, én meg akkor hároméves gyerek...

A hóvirággal azonos a kikerics. Van tavaszi és őszi kikerics. Az őszi lila, üvegszerű, roppant elegáns, karcús és szomorú. Mint a fecskék, amelyek szeptember 8-án elmennek. A pitypangot lenézik, mert minden árokparton meghúzódik. Egyszerű, sárga virág. Otthona még a falusi temető, a rezedával, a zsályával, a bazsarózsával. Életünk állandó kísérő...

Hársfavirág és lilium. A hársfavirág bódító, mikor kinyílik. Ferenc József feleségének, Erzsébet királynőnek a kedvence. A lilium európai virág, a Bourbonok jelvénye volt. Tisztaságot, szüzességet jelent, és a kisdedség jelképe. Szent Antal napján, június 13-án van a gyermekáldás, ilyenkor lilium díszíti az oltárt...

Egy másik társaság: búzavirág, pipitér, komlóvirág, pipacs és a mák. A komlóvirág az egyik legelegánsabb virág. Nem piros, nem lila, a kettő közötti átmenet... Gyöngyvirág, mandulavirág, cseresznyevirág. Utóbbi egész nemzetet jelöl. A japánok legnagyobb ünnepe a cseresznyevirágzás...

– *A rózsáról mit tart?*

– Nemes virág. Joggal követeli, hogy egyeduralkodó legyen, de rózsából én csak a keveset szeretem. Egy csorda rózsza nem rózsza. Jóból és szépből is megárt a sok. Egy szál, az igen!... Egy helyre tartozónak érzem a rózsát, a vadrózsát, a gerberát és a tulipánt. Utóbbi ritka szép virág, de ma már sokat romlott, mert tenyésztik. A színhatásokra törekednek, nem a formára. Életemben nem láttam szebb virágot a hibiszkusznál. Fordulj csak meg! Látod azt a piros virágot a kertben? Na, az az.

– *Hogy került ide?*

– Édesanyám nagyon szerette a virágokat. Hét éve, hogy meghalt. Az övé volt. Télen behozom... A legbátrabb virág a forsitia. Nem törődik se faggal, se hóval. A tavasz előhírnöke. Jaj, ki ne felejtjük az Ágnes-virágot, amely a bejáratot díszíti. Légies, lila. Beszélni kellene még az enciánról, amely az erdélyi havasokban nyílik, ott, ahol már nemigen jár ember. Az Isten önmagának teremtette, mint a barátságzfűt.

– *Az esztétikai igényre, a szépre lehet-e nevelni az embert, vagy magunkban hordozzuk már születésünkkor a szép szeretetét?*

– *Szent Ágoston* keresztény axiómája: anima naturaliter christiana; a lélek természetszerűleg keresztény. A lélek helyett használom az embert, a keresztény szót kiterjesztem általában mindarra, ami befér a humanizmus fogalomkörébe, s akkor így fest az axióma: az ember természetszerűleg születik a szépre. Ha valahol egy kisgyerek világra jön, akár tanítani fogják, akár nem, vonzódni fog a széphez. Mint a mágnes, amely magához vonja a vasat. Annyira lelki dolog ez. Sokáig gondolkoztam, miért gyönyörű Beethoven Hetedik vagy Kilencedik szimfóniája? Eltöprengtem. Miben rejlik az erejük? Biztos vagyok abban, hogy a kromatikus dúr skálában. Erre kellett, hogy építkezzen, különben nem tudott volna megszületni. A leghönyöltübb algebrai művelet a 2×2 -re vezethető vissza. A Dante-trilógiához az ABC 32 betűjére volt szükség. Itt érzem az alapfok hatványozott jelentőségét. Dürer töviseket, gyalogfüveket stb. rajzolt. Ezek nélkül nincs természet, nincsenek mai értelemben vett „civilizált” virágok. Nincs rangsorolás. Az egyszerű virágok kellettek a világ fundamentumához. Nem csodálom, ha valaki megijed az orchideától, amely kitenyésztés eredménye. Azt hiszem, ha megkérdeznék tőle: virág-e? – nem tudná megmondani.

– *Mi volt a legnagyobb „virág-élménye”?*

– A visegrádi templom egyik úrnap i virágsszőnyege. Nem az utcán helyezték el, hanem bent a templomban. És alig győzték fényképezni.

– *Szívszorogató, ahogy egyik írásában visszaemlékezik Kosztolányi Dezső utolsó óráira, a betegágyánál tett látogatására. „Virágos” emléket nem őriz a költőről?*

– Egy fehér szegfűre emlékszem... 1933-ban Kosztolányi Dezsőt meghívta a székesfehérvári Vörösmarty Irodalmi Kör. A költő szokatlanul korán érkezett, és nem tudtak vele mit kezdeni. Abban az időben én a püspökségen működtem mint fiatal pap, és tagja voltam az irodalmi társaságnak. Hatkor kezdődött az est, kettőtől hatig kettesben beszélgettünk. Sokszor felkínáltam neki, hogy hozatok bort, de bort sohasem ivott. Csak feketét fogadott el. Többször felugrott, és kiment. Nem tudtam mire vélni. Később jókedvűen társalgott tovább. Nem igényelt semmi mást, se sétát, semmit. Miközben körülötünk a város előkelő hölgyei, a háziasszonyok serénykedtek, mi csak beszélgettünk. Aztán elkezdődött az est. Kosztolányi kihúzott egy szál fehér szegfűt a vázából és fekete zakójára tűzte. Fehér csokornyakkendőben feszített. Elegáns ember volt, de volt valami clownos az arcában; ugyanakkor szép volt ez az arc. Felült a pulpitusra, elhangzott a bevezető, amit róla mondtak, aztán ő következett. Két verset olvasott fel, de csalódást okozott. Egészen más volt, mint akivel délután csvegtem. A csalódást nem elsősorban a monotonitás, hanem a látszólagos közöny, a fáradtság okozta, mintha kissé lebecsülte volna a hallgatóságot. Utána diszkrét taps következett. Kosztolányi letette a papírlapot, egy kicsit megigazította a csokornyakkendőjét, a szegfűt, odatámaszkodott a zongorához, és elkezdte mondani az *Iloná*-t. „Lenge lány, / aki sző, / holdvilág / mosolya: / ezt mondja / a neved, / Ilona, / Ilona...” Könyv nélkül. Leírhatatlan volt a hatás. A vacsoránál követelte, hogy mellette üljek, és még egyszer elmondta – most már ülve – a verset...

1937-ben vagy 38-ban engem kért meg a Magyar Rádió, hogy írjak a mezők virágairól. Szép emlékem, hogy Bajor Gizi mondta el gondolataimat. Gizivel jó barátságban voltunk, többször járt itt Leányfalun, és én is megfordultam náluk néhányszor vacsorán. Nem egy irodalmi cserclen közösen szerepeltünk.

– *Születés, halál, esküvő, névnap. Más és más jelentéstartama van ilyen alkalmakkor a virágoknak.*

– Az ember mindig ajándékozni szeretne, de nem mindig tud méltót nyújtani. Vagy az illetőt tartja többre az ajándéknál. Éppen ezért finomabb dologgal nem kedveskedhet, mint virág-

gal. Önmaga helyett nyújtja át. Az oltárra is a legszebbet teszi. Nemrégén jöttem rá, az egyik temetés alkalmával mondtam: miért takarjuk be a sirt rózsával, szegfűvel, ciklámmal? Hogy megsimogassa a halottat, ha elmegyünk; szóljon hozzá, ha fázik; örködjön felette, társalogjon vele. Misztikus értelme van a sírra tett virágnak. A virág a megújulás, a feltámadás, az élet.

*

Behajlott az estébe a beszélgetés, de még nem volt olyan sötét, hogy ne tudtuk volna végigjárni a kertet. Megnéztem közélről a hibiszkuszt, négy

feje piroslott és fűrdött a vízcseppekben. Zavarba jöttem a szépségétől.

– Melyik virágból kérsz?

– Hát le szabad szakítani a szépet?

– A szépnek ez a sorsa. Mind áldozat lesz. A legszebb szarvasbikát kilövik, a legszebb lepke tű alatt végzi, a legszebb gyümölcsök az asztalra kerülnek, a legszebb férfi király lesz, a legszebb virágok a vázában hálnak meg.

Egy szál narancssárga sarkantyúvirágot választottam, s' begyűjtöttem hozzá a földről hat szem diót. A diónak már se híre, se hamva, a sarkantyúvirágon még megtörik a fény.

KŐ ANDRÁS

GYÖRI ENDRE

Kaleidoszkóp

Varázslat

*Az elmúlt éjszaka
szüntelen villámlott –
dörgött
reggel ámulva néztem
a tündöklő kék eget
összefüggő takarót robbantott rá
vörös láng lövelléseivel
a nagy-tudós természet.*

Boldogság-összetevők

*Hajnal
Csönd
Szívdobogásom
Ceruzám
Jegyzetfüzetem
A képlékeny csodálatos magyar nyelv*

Nyelvdzsungel

*A madarak nagy figyelemmel hallgatják
mennyi színben, milyen áradó gazdagon
dalolnak egymással az emberek
úgy határoznak:
még zengőbb társalgásba fognak.*

Délután

*Még világos van
még süt a Nap
de egész haloványan
alig kivehető körvonalaiban
már fenn a hold.
A türelmetlenség legkisebb
jele sincs rajta.
Tudja: sötét lesz
hadúr lesz.*